

**Piotr Kołodko**

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0002-3267-4128

p.kolodko@uwb.edu.pl

## Udział kwestora w publicznych aukcjach w starożytnym Rzymie

### Wstęp

Wśród wielu kompetencji, jakie przypisywane są kwesturze, najmniej miejsca pozostawia się przybliżeniu udziału tej magistratury w publicznych aukcjach<sup>1</sup> w starożytnym Rzymie<sup>2</sup>. Na pierwszy rzut mogłoby się wydawać, że jest to uprawnienie zarezerwowane dla działalności bankierów<sup>3</sup> czy też ak-

<sup>1</sup> N.K. Rauh, *Auctioneers and the Roman economy*, „Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte” 1989, t. 38, z. 4, s. 453; F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, *The quaestorship in the Roman republic*, Berlin 2019, s. 91 i nast.

<sup>2</sup> Publiczne aukcje były szeroko znane cywilizacjom starożytnym, m.in. Ateńczykom. Rzymianie dokonali jedynie „adaptacji” tej instytucji do swych realiów społeczno-gospodarczych. Jaskrawym przykładem tego jest herold (*praeco*) prowadzący całą aukcję – zob. M. García Morcillo, *Staging power and authority at Roman auctions*, „Ancient Society” 2008, t. 38, s. 154–155. Por. także R. Taubenschlag, *The Herald in the law of the papyri*, [w:] *Opera minora*, t. 2, Warszawa 1959, s. 151 i nast. Istniejące odrębności i zarazem podobieństwa między cywilizacjami antycznego świata w przedmiocie publicznych aukcji pozostają poza obszarem badawczym niniejszego tekstu. Zainteresowany czytelnik może sięgnąć do prac charakteryzujących ateński przebieg publicznych aukcji, np. M.K. Langdon, *Public auctions in ancient Athens*, [w:] R. Osborne, S. Hornblower (red.), *Ritual – finance – politics. Athenian democratic accounts presented to David Lewis*, Oxford 1994, s. 253 i nast.; V. Hunter, *Policing public debtors in classical Athens*, „Phoenix” 2000, t. 54, nr 1–2, s. 21 i nast.; D.D. Phillips, *The law of ancient Athens*, Ann Arbor 2013.

<sup>3</sup> A. Petrucci, *Profili giuridici delle attività e dell'organizzazione delle banche romane*, Torino 2002, s. 36 i nast.; idem, *Per una storia della protezione dei contraenti con gli imprenditori*, t. 1, Torino 2007, s. 158 i nast.; idem, *L'impresa bancaria: attività, modelli 'organizzativi funzionamento e cessazione*, [w:] P. Cerami, A. Di Porto, A. Petrucci, *Diritto commerciale romano. Profilo storico*, Torino 2010, s. 117 i nast.; P. Niczyporuk, A. Talecka, *Aukcyjna sprzedaż majątków jako jedna z form działalności bankierskiej w starożytnym Rzymie*, [w:] *Pieniądz – kapitał – praca. Wspólne dziedzictwo Europy. Białoruś – Litwa – Łotwa – Ukraina. Materiały z VIII Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej*, Warszawa 2008, s. 21 i nast.; P. Niczyporuk, *Aukcyjna sprzedaż majątków z udziałem bankierów w starożytnym Rzymie*, [w:] J. Bieluk, A. Doliwa, A. Malarewicz-Jakubów, T. Mróz (red.), *Z zagadnień prawa rolnego, cywilnego i samorządu terytorialnego. Księga jubileuszowa profesora Stanisława Prutisa*, Białystok 2012, s. 599 i nast.; idem, *Bankierzy i operacje bankierskie w starożytnym Rzymie*, Białystok 2013, s. 122–126.

tywności cenzorskiej<sup>4</sup>, jednakże zachowane źródła prawnicze i literackie, skądinąd bardzo skąpe, pozwalają na podjęcie próby przedstawienia tejże problematyki.

Głównym problemem badawczym jest określenie zakresu i ram czasowych aukcyjnej aktywności kwestury. Zachowane źródła prawnicze nie ułatwiają stawiania hipotez, zaś odnoszące się do określonej problematyki źródła nieprawnicze (literackie) należy analizować z wyjątkową dozą krytycyzmu. Niemniej jednak kompilacja ich obu daje mocne podwaliny do prowadzenia badań w tym obszarze.

Interpretacji zachowanego materiału źródłowego będzie towarzyszyła metoda historyczno-prawna. Podejście historyczne pozwala na ustalenie znaczenia terminów występujących w prawie, czy też źródeł wieloznaczności<sup>5</sup>. Metoda ta w znacznym sposób ułatwi poprawną analizę źródeł pióra antycznych annalistów czy antykwarystów, nie zawsze poprawnie oddających subtelności i niuanse terminologiczne opisywanych przez siebie zjawisk czy też instytucji prawnych.

## Udział kwestorów przy zbywania łupów wojennych

Pierwsze informacje, jakie odnoszą się do aktywności aukcyjnej kwestorów pojawiają się w kontekście militarnym i pochodzą ze źródeł nieprawniczych:

**Plaut. Capt. 1, 2, 111:** (...) istos captivos duos, heri quos emi de praeda a quaestoribus (...).

**Plaut. Capt. 2, 3, 453:** (...) quom illos emi de praeda a quaestoribus (...).

**Gell. 13, 25, 26:** Nam praeda dicitur corpora ipsa rerum, quae capta sunt, manubiae vero appellatae sunt pecunia a quaestore ex venditione praedae redacta.

Komedie Plauta są nieocenionym źródłem wiedzy na temat społeczeństwa rzymskiego w III/II w. p.n.e., dają również obraz rzeczywistości prawnej<sup>6</sup>. Dzięki obserwacji poczynionym przez komediopisarza, można uchwycić problematykę depozytu i związanej z nim działalności bankierów<sup>7</sup>, kwestie doty-

<sup>4</sup> Szerzej zob. A. Tarwacka, *Prawne aspekty urzędu cenzora w starożytnym Rzymie*, Warszawa 2012, s. 103 i nast.

<sup>5</sup> Por. M. Górnicka, *Wersja systemowa metody historyczno-prawnej na przykładzie prawa dowodowego w polskiej procedurze karnej*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2015, t. 4, z. 2, s. 12.

<sup>6</sup> A. Tarwacka, *Manumissio inter amicos w świetle komedii Plauta*, „Acta Universitatis Lodzianensis Folia Iuridica” 2023, t. 102, s. 158.

<sup>7</sup> J. Zabłocki, *Kontrakt depozytu a rozwój bankowości w starożytnym Rzymie. Uwagi na marginesie komedii Plauta*, [w:] A. Tarwacka (red.), *Iura et negotia. Księga jubileuszowa z okazji 15-lecia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*, Warszawa 2015, s. 341 i nast.; idem, *Prawo w sztuce Plauta, czyli o banku w komedii „Curculio”*, [w:] A. Dębiński, M. Jońca, I. Leraczyk (red.), *Ius est ars boni et aequi. Sztuka w prawie, prawo w sztuce*, Lublin 2019, s. 365 i nast. Kwestie związane z aukcjami prywatnymi

czące rodziny rzymskiej<sup>8</sup>, a także kształt wybranych republikańskich ustaw<sup>9</sup>. Nie dziwi zatem postulat włoskich badaczy<sup>10</sup>, by nie wahać się i sięgać do bogatej spuścizny komediopisarza, pozwalającej przybliżyć praktyczną stronę prawa rzymskiego, tak niewidocznej podczas analizy źródeł prawniczych. W tym też kontekście nie dziwi, że wzmianki o kwesturze znajdują się w komedii *Captivi*, której fabuła jest skupiona wokół tematyki jeńców wojennych<sup>11</sup>.

Oba fragmenty, uwzględniając charakter analizowanego źródła, choć swej natury lakoniczne, bez wątpienia mówią o kwestii kupienia od kwestora (użyty czasownik *emo*, *-ere*) jeńców, będących już niewolnikami, czy też ogólnie nabycia rzeczy od tejże magistratury. Zasadniczym problemem, z jakim należy się zmierzyć, jest kwestia ustalenia znaczenia terminu *praedae*<sup>12</sup>, który wydaje się kluczowy w kontekście dalszych rozważań. Tylko pozornie pomocny może być fragment z *Noctes Atticae* Aulusa Gelliusa<sup>13</sup>. Translacja *prima facie* wydaje się być oczywista i niebudząca obiekcji<sup>14</sup>, gdyż termin *praedae*

---

u Plauta w dość obszerny sposób przeanalizowała N. Donadio, *Le 'auctiones' private all'epoca di Plauto. Consuetudini, regole, pratiche delle vendite all'asta nel mondo romano e loro tracce nella 'palliata' Latina*, [w:] di E. Cantarella e L. Gagliardo (red.), *Diritto e teatro in Grecia e a Roma*, Milano 2007, s. 117 i nast.

<sup>8</sup> A. Tarwacka, „*Ei foras, mulier*”, czyli rozwód w komediach Plauta, „Zeszyty Prawnicze” 2004, nr 4(1), s. 7 i nast.

<sup>9</sup> J. Pieczonka, *Ustawy okresu republikańskiego w komediach Plauta*, „Acta Universitatis Wratislaviensis, Classica Wratislaviensis” 2007, t. XXVII, nr 2972, s. 113 i nast., gdzie autorka przybliżyła m.in. *leges sumptuariae*, *lex Cincia* z 204 r. p.n.e., *lex Plaetoria*, choć jej obserwacje nie są wystarczająco krytycznie skonfrontowane z bogatą literaturą przedmiotu.

<sup>10</sup> G. Rotelli, *Ricercha di un criterio metodologico per l'utilizzazione di Plauto*, „Bullettino dell'Istituto di Diritto Romano” 1972, t. 75, s. 97 i nast.; C. Venturini, *Plauto come fonte giuridica. Osservazioni e problem*, [w:] L. Agostiniani, P. Desideri (red.), *Plauto testimone della società del suo tempo*, Napoli 2002, s. 114 i nast.

<sup>11</sup> G. van N. Viljoen, *The plot of the „Captivi” of Plautus*, „Acta Classica” 1963, t. 6, s. 38 i nast.

<sup>12</sup> „Łup, zdobycz wojenna” – tak: M. Plezia, *Słownik łacińsko-polski*, t. IV, Warszawa 1998 s. 234; „zdobycz”, „łup” – tak: J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2009, s. 770.

<sup>13</sup> Badania nad dziełem Gelliusa od kilkunastu lat cieszą się niesłabnącym zainteresowaniem zarówno wśród badaczy w kraju, jak i na świecie. Z obszernej literatury przedmiotu należy, choćby z kronikarskiego obowiązku, wymienić następujące prace: M.L. Astarita, *La cultura nelle 'Noctes Atticae'*, Catania 1993; L. Holford-Strevens, A. Vari (red.), *The worlds of Aulus Gellius*, Oxford 2004; L. Holford-Strevens, *Aulus Gellius. An Antonine scholar and his achievement*, Oxford 2005; W.H. Keulen, *Gellius the satirist: Roman cultural authority in 'Attic Nights'*, Leiden–Boston 2009; J.A. Howley, *Aulus Gellius and Roman reading culture*, Cambridge 2018; J. Zabłocki, *Scripta Gelliana*, Warszawa 2020; A. Atorino, G. Balestra, R. D'Alessio (red.), *Aulo Gellio tra diritto e antiquaria*, Lecce 2023; J. Zabłocki, *Prawa auguralne i pontyfikalne w „Noctes Atticae” Aulusa Gelliusa*, „Studia Prawnicze KUL” 2024, nr 3(99), s. 186 i nast.

<sup>14</sup> Gruntowne badania i wiele krytycznych zastrzeżeń w odniesieniu do interpretacji terminów *manubiae*, *praede* przedstawił A.J. Jarych, *Manubiae, praedae i spolia – określenia rzymskiej zdobyczy wojenne*, „Studia Europea Gnesnensia” 2016, t. 14, s. 32 i nast.; idem, *Grabież i wykorzystanie łupów wojennych w republikańskim Rzymie*, Zabrze 2021, s. 22 i nast. Warto też odnotować obszerne opracowanie F. Bony, *Sul concetto di 'manubiae' e sulla responsabilita del magistrato in ordine alla preda*, „Studia et Documenta Historiae et Iuris” 1960, t. 24, s. 105 i nast.

‘łupy, które zostały zdobyte’ jest zakresowo szerszy niż *manubiae*<sup>15</sup> – ‘pieniądze zarobione przez kwestora po sprzedaży zdobyczy wojennej’, co zdecydowanie zawężyło jego rozszerzającą interpretację. Zanim przyjmie się bądź też zaneguje tę translację jako poprawną, niezbędne jest przybliżenie kontekstu całego fragmentu<sup>16</sup>, którego autorstwo przypisuje się rozmówcy Gelliusa, żyjącemu w czasach dynastii Antoninów filozofowi i sofście – Favorinusowi<sup>17</sup>. Wniosek, do jakiego doszedł Favorinus, poprzedziło studium dzieł Cyserona, choć ich gruntowna analiza zdaje się przeczyć konkluzji sofisty<sup>18</sup>. Nie zmienia to jednak postaci rzeczy, że sam Favorinus dostrzegł trudności interpretacyjne obu terminów, tłumacząc te zawirowania brakiem właściwej precyzji u mniej świadomych autorów (*ignobiles scriptores*) ich używających albo przypadkowo lub nieroztropnie (*aut temere et incuriose*), nierzadko traktując je jako synonimy<sup>19</sup>. Najbardziej jednak wartościowa jest finalna uwaga filozofa, który przyjął, podążając za Cyseronem<sup>20</sup>, że *manubiae* to ‘pieniądze’<sup>21</sup>. Podzielenie translacji terminów *manubiae* oraz *praedae* w kształcie zaproponowanym przez Favorinusa nie do końca rozwiewa wszelkie wątpliwości, czego wyraźnym przykładem są przytoczone wcześniej fragmenty Plautusa, gdzie komediopisarz przedstawił zupełnie inną interpretację. Jednakże nie można poczytywać tego za błąd czy ignorancję autora, a raczej tłumaczyć to charakterem źródła, jakim są *Captivi*. Podobnej precyzji wielokrotnie zabrakło samemu Liwiuszowi, który obu terminów używa zamiennie<sup>22</sup> i w zasadzie tylko raz przedstawia je zgodnie z propozycją Favorinusa<sup>23</sup>. W żadnym wypadku nie można jednak traktować annalisty czy komediopisarza jako *ignobiles scriptores*. W obu przypadkach brak ścisłego rozróżnienia tych terminów tłumaczyć należy specyfiką tworzonych dzieł, których odbiorcy niekoniecznie byli zafascynowani takimi subtelnościami terminologicznymi.

<sup>15</sup> M. Plezia, op. cit., t. III, s. 441; J. Sondel, op. cit., 606.

<sup>16</sup> Gell. 13, 25, 1–32.

<sup>17</sup> Zwięźłą charakterystykę tego „bohatera” *Noctes Atticae*, jak i fascynację nim samego Gelliusa zwięźle przedstawił L. Holford-Strevens, op. cit., s. 98–130. Zob. także S.M. Beall, *Homo Fandi Dulcissimus: the role of Favorinus in the „Attic Nights” of Aulus Gellius*, „The American Journal of Philology” 2001, t. 122, s. 87 i nast.

<sup>18</sup> Szczegółowo tę kwestię przedstawił A.J. Jarych, *Manubiae, praedae i spolia...*, s. 35 i nast.

<sup>19</sup> Gell. 13, 25, 31: „Est tamen nonnusquam invenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere et incuriose »praedam« pro »manubiis« et »manubias« pro »praeda« posuerint aut tropica quadam figura mutationem vocabuli fecerint, quod facere concessum est scite id periteque facientibus”.

<sup>20</sup> Gell. 13, 25, 32: „Sed enim, qui proprie atque signate locuti sunt, sicut hoc in loco M. Tullius, manubias pecuniam dixerunt”.

<sup>21</sup> Nie jest to jedyna możliwa interpretacja, czego wyrazem są uwagi A.J. Jarycha, *Manubiae, praedae i spolia...*, s. 35 i nast. wraz z krytycznym przeglądem zdania badaczy w tej materii, m.in. Th. Mommsena, O. Karlowy, F. Bony.

<sup>22</sup> Zob. np. Liv. 30, 45, 3, Liv. 31, 20, 7, Liv. 34, 46, 3.

<sup>23</sup> Zob. A.J. Jarych, *Manubiae, praedae i spolia...*, s. 36, przyp. 21.

Jeszcze ciekawszą kwestią jest wyjaśnienie, o jakim kwestorze myślał Favorinus, gdyż na przestrzeni wieków ta magistratura przeszła doniosłą ewolucję nie tylko w zakresie kompetencji, ale także tytułatury<sup>24</sup>:

**Gell. 13, 25, 29–30:** *Manubiae enim sunt, sicuti iam dixi, non praeda, sed pecunia per quaestorem populi Romani ex praeda vendita contracta. Quod „per quaestorem” autem dixi, intellegi nunc oportet praefectum aerario significari. Nam cura aerarii a quaestoribus ad praefectos translata est.*

Tok rozważań bohatera dialogu z antykwarystą zdaje się utwierdzać w zaproponowanej interpretacji terminów *manubiae* oraz *praedae*, lecz zdecydowanie ważniejsza jest wzmianka o kwestorze jako urzędniku odpowiedzialnym za pozyskanie pieniędzy ze sprzedaży zdobytych łupów. Czytelnik jest przekonany, że rozważania Favorinusa dają jasną odpowiedź w tejże kwestii, gdy niespodziewanie ostatni fragment cytowanego źródła burzy te pozytywne wrażenie, jednoznacznie wskazując, że przez termin *quaestor* sofista rozumiał *praefectus aerarii*. Na odrębne podkreślenie zasługuje fakt posłużenia się przez Favorinusa fachową terminologią, uwzględniającą zmiany, jakie zaszły w obrębie tej magistratury<sup>25</sup>, co wystawia doskonale świadectwo rozmówcy Gelliusa. Mimo to w cytowanych źródłach próżno szukać jakiegokolwiek informacji charakteryzującej aktywność kwestury w przedmiocie zbywania *manubiae*, dlatego też niezbędne jest sięgnięcie do kolejnych źródeł literackich.

Powszechną praktyką, jaką stosowali Rzymianie po zakończeniu wojny, była sprzedaż jeńców wojennych przez kwestorów na terytorium, gdzie zostali pochwyteni<sup>26</sup>. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że powinność ta spoczywała w rękach kwestorów asystujących konsulom podczas kampanii militarnej:

**Liv. 4, 53, 10:** *Praedae ex adsiduis populationibus, quod omnia in locum tutum congesta erant, fuit aliquantum. Venditum sub hasta consul in aerarium redigere*

<sup>24</sup> Por. w kwestii tytułatury P. Kolodko, *Quaestor populi romani ad praetorem in ius vocari posset? Uwag kilka na tle fragmentu Gell. 13,13*, „Zeszyty Prawnicze” 2021, t. 21(2), s. 15–16.

<sup>25</sup> Przystępując do stopniowej konsolidacji władzy w rękach princepsa, August stworzył szereg nowych urzędów, które miały być niezbędnym instrumentem do utrwalania nowej formy ustrojowej. Jednym z nich byli dwaj *praefecti aerarii*. Losy tej magistratury na przestrzeni panowania dynastii julijsko-klaudyjskiej były dość burzliwe, bowiem już w czasach Oktawiana w 23 r. p.n.e. godność tę piastowali dwaj pretorzy wybierani w drodze losowania. Taki układ trwał aż do 44 r. n.e., gdy Klaudiusz (por. Suet, *Claud.* 24, 2), hołdując tradycjom republikańskim, zawiadywanie *aerarium Saturni* powierzył parze kwestorów, nominowanych samodzielnie na trzyletnią kadencję. Nie był to koniec fluktuacji związanej z tą magistraturą, gdyż 12 lat później Neron ponownie wrócił do pary prefektów i ten kształt (uwzględniając delikatne modyfikacje) pozostawał niezmienny do IV w. n.e. – zob. F. Millar, *The Aerarium and its officials under the empire*, „Journal of Roman Studies” 1964, t. 54, nr 1–2, s. 33–34. Zob. także C.H.V. Sutherland, *‘Aerarium’ and ‘fiscus’ during the early empire*, „The American Journal of Philology” 1945, t. 66, nr 2, s. 151 i nast.; W. Litewski, *Rzymski proces cywilny*, „Zeszyty Naukowe UJ” 1988, z. 123, s. 76; A. Tarwacka, J. Zabłocki, *Publiczne prawo rzymskie*, Warszawa 2021, s. 145; J. Rominkiewicz, *13 nowela Justyniana o pretorach ludu*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2023, t. 134, s. 22, przyp. 17.

<sup>26</sup> F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 91.

quaestores iussit, tum praedicans participem praedae fore exercitum cum militiam non abnuisset.

Choć wcześniej sygnalizowano brak precyzji terminologicznej u Liwiusza, nie sposób uciec od tej uwagi, mając na względzie użyty kontekst terminu *praedae*. Jednakże nie to jest to najistotniejsze, a większej uwagi wymaga pochylenie się nad wzmiankowaną *venditio sub hasta*<sup>27</sup>. Ta nietypowa forma aukcji ma niewątpliwie militarny kontekst<sup>28</sup>, dostrzegany w cytowanym fragmencie. Dochodziło do niej po pokonaniu przeciwnika na polu walki, a następnie dokonywała się niemal rytualna sprzedaż łupów wojennych, najczęściej na podbitym terytorium, zaś pochwyceni jeńcy stanowili zdecydowaną większość przedmiotów zbywanych w ramach *venditio sub hasta*<sup>29</sup>. W tej procedurze uczestniczyli konsulowie jako reprezentanci republikańskiego Rzymu<sup>30</sup>, ale to kwestorzy odgrywali tu istotną rolę, choć nie wydaje się, żeby taki rozkład powinności wybrzmiewał z cytowanej relacji. Bez wątpienia ich zaangażowanie w cały proces aukcyjnej sprzedaży łupów wojennych miał przynieść jak największe benefity *arerarium*, bowiem tam powinni złożyć uzyskany dochód z całej operacji. Wydaje się jednak, że taka forma dysponowania łupami wojennymi nie była nadzwyczaj efektywna zwycięskim konsulom, stąd też zupełnie nie dziwi fakt włączenia w ten rodzaj aukcji *quaestores urbani*<sup>31</sup>, których zadaniem była aukcyjna sprzedaż pędzonych jeńców wojennych, eksponowanych podczas triumfu. W żadnym wypadku nie zwalniało to kwestorów ze starannego wywiązania się ze swej powinności, bowiem zachowane źródła<sup>32</sup> jednoznacznie wskazują na to, że dokonywana *venditio sub hasta* miała przynieść jak największe korzyści do *aerarium*<sup>33</sup>.

<sup>27</sup> Instytucja ta funkcjonuje także pod inną nomenklaturą, tj. *vendere sub corona*, *sub praecone* – zob. A. Ehrhardt, s.v. *sub corona vendere*, RE Suppl. 1940, t. 7, szp. 96–97; M. García Morcillo, op. cit., s. 157.

<sup>28</sup> Trzeba jednak wspomnieć, że ten rodzaj aukcji był także adoptowany na grunt prywatnoprawny – zob. M. García Morcillo, op. cit., s. 157–158.

<sup>29</sup> P. Bona, *Preda di guerra e occupazione privata di 'res hostium'*, „Studia et Documenta Historiae et Iuris” 1959, t. 25, s. 309 i nast.; K.-W. Welwei, *Sub corona vendere. Quellenkritische Studien zu Kriegsgefangenschaft und Sklaverei in Rom bis zum Ende des Hannibalkrieges*, Stuttgart 2000, passim.

<sup>30</sup> W okresie cesarstwa znacząco wzrosła rola triumfu i w konsekwencji sprzedaż jeńców wojennych stała się powszechnym zadaniem kwestorów – zob. F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 91.

<sup>31</sup> Nie ma najmniejszych przeszkód, aby przyjąć, że powinność ta spoczywała w rękach tej magistratury – por. ibidem.

<sup>32</sup> Zob. Liv. 6, 4, 2: „Longe plurimos captivos ex Etruscis ante currum duxit; quibus sub hasta venundatis tantum aeris redactum est ut, pretio pro auro matronis persoluto, ex eo quod supererat tres paterae aureae factae sint (...)”. Liv. 7, 27, 8: „(...) Extra praedam quattuor milia deditorum habita; eos vinctos consul ante currum triumphans egit; venditis deinde magnam pecuniam in aerarium redegit”.

<sup>33</sup> Por. M. García Morcillo, *Las ventas por subasta en el mundo romano: la esfera privada*, Barcelona 2005, s. 44–45; W. Kunkel, R. Wittmann, *Staatsordnung und Staatspraxis der römischen Republik*, t. 2: *Die Magistratur*, München 1995, s. 517.

## Kwestorzy a licytacja skonfiskowanych majątków dłużników

Drugim obszarem, w którym dostrzega się udział kwestury w publicznych aukcjach, była sprzedaż skonfiskowanych majątków obywateli Rzymu, którzy stali się dłużnikami *aerarium*, lecz byli niewypłacalni<sup>34</sup>. Dodatkowo nie można pominąć dyktatury Sulli i licznie skonfiskowanych majątków proskrybowanych<sup>35</sup>, których licytacji podejmowali się *quaestores urbani*. Już samo pozbawienie majątku politycznych przeciwników Sulli musiało wywoływać odrażające uczucia u ówczesnie żyjących Rzymian. Nic zatem dziwnego, że w jednej z mów Arpinata<sup>36</sup> wyjątkowo nagannie odnosił się on do sullańskiej praktyki, nazywając ją fatalną aukcją (*funesta auctione*)<sup>37</sup>. Warto zatem przyrzeć się bliżej temu, w jaki sposób organizowano aukcyjne zbywanie majątku m.in. proskrybowanych przeciwników politycznych. Już na początku wypada odnotować, że nie zachowały się przekazy źródłowe przedstawiające udział kwestury w tych operacjach. Mimo to, analizując dostępne informacje, można *per analogiam* ustalić, choć w przybliżonym kształcie, rolę tej magistratury przy organizacji aukcji.

Podobnie jak inni urzędnicy republikańscy<sup>38</sup>, kwestorzy korzystali z personelu pomocniczego, a wśród nich kluczowy wydaje się *praeco*<sup>39</sup> – herold (woźny). Jego zadanie było nadzwyczaj proste, a jednocześnie doniosłe. To on bowiem przedstawiał przedmioty na licytacji wraz z ich ceną<sup>40</sup>, co stanowiło

<sup>34</sup> F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 92.

<sup>35</sup> Ibidem. Dyktatura Sulli cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem, także polskich badaczy. Tytułem przykładu można podać pracę I. Łuć, D. Słapek (red.), *Lucius Cornelius Sulla: history and tradition*, Lublin 2013, passim, podobnie jak i tematyk proskrypcji – zob. F. Santangelo, *Sulla, the elites and the empire. A study of Roman policies in Italy and the Greek east*, Leiden–Boston 2007, s. 78–99; A. Thein, *Rewards to slaves in the Proscriptions of 82 B.C.*, „Tyche. Beiträge zur Alten Geschichte, Papyrologie und Epigraphik” 2013, t. 28, s. 163 i nast.

<sup>36</sup> Cic., *leg. agr.* 2, 56: „L. Sulla cum bona indemnatorum civium funesta illa auctione sua venderet et se praedam suam diceret vendere (...)”.

<sup>37</sup> Sullańskie proskrypcje i walka z przeciwnikami politycznymi, a przede wszystkim ekonomiczny aspekt z tym związany jest częstym toposem w dziełach Cyserona – zob. M. García Morcillo, *Hasta infinita? Financial strategies in the triumviral period*, [w:] F. Pina Polo (red.), *The triumviral period: civil war, political crisis and socioeconomic transformations*, Sevilla–Zaragoza 2020, s. 379–380.

<sup>38</sup> Np. dyktator, konsul, pretor czy cenzor – zob. N.K. Rauh, op. cit., s. 453. O pomocniczych urzędnikach cenzorów pisała A. Tarwacka, *Prawne aspekty...*, s. 101–111. Szerzej o urzędnikach pomocniczych także J.-M. David, *Au service de l'honneur Les appariteurs de magistrats romains*, Paris 2019, passim.

<sup>39</sup> K. Schneider, s.v. *praeco*, RE 1953, t. 22(1), szp. 1193 i nast. Ostatnio badania nad statusem *praecones*, szczególnie oparciu o źródła epigraficzne, prowadziła S. Piacentin, *Praecones fuori dall'Urbe: prospettive sociali ed economiche*, „Gerión. Revista de Historia Antigua” 2024, t. 42, z. 1, s. 125 i nast.

<sup>40</sup> Cic., *Phil.* 2, 103: „(...) quis hastam istius venditionis vidit, quis vocem praeconis audivit? (...)”; F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 92.

wstępny etap do dużo bardziej skomplikowanej operacji, jaką bez wątpienia była *bonorum sectio*<sup>41</sup>, o której zachowało się niewiele informacji<sup>42</sup>. Początków tej instytucji, rozumianej jako nabycie na publicznej aukcji skonfiskowanego majątku, a następnie jego dalszej dystrybucji (w drodze odsprzedaży), należy szukać w znanej archaicznej epoce procedurze *partes secanto*<sup>43</sup>. Cała procedura zaczynała się od ogłoszenia daty licytacji, której bez wątpienia dokonywali *praecones*<sup>44</sup> w porozumieniu z *quaesotres urbani*<sup>45</sup>, którzy podczas tej licytacji reprezentowali interes *populus Romanus*<sup>46</sup>. Dalszy przebieg aukcji i jej ewentualna dynamika jest nieuchwytna w zachowanych źródłach, co w żaden sposób nie powinno budzić zdziwienia, gdyż z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że taka forma zbywania skonfiskowanego majątku była na tyle rozpowszechniona, iż zupełnie zbędne było poświęcanie jej miejsca, a współcześnie żyjący doskonale się orientowali w tej procedurze. Sama *bonorum sectio* wymagała zaangażowania osoby zwanej *sector*<sup>47</sup>, która – oferując najkorzystniejszą cenę<sup>48</sup> – stawiała się nabywcą rzeczy z publicznej sprzedaży<sup>49</sup>. Formalne zakończenie licytacji odbywało się poprzez dokonanie *addictio*<sup>50</sup>, której dokonywał kwesor. Zanim zwycięski *sector* przystąpił do dalszych etapów, niezbędne było wejście w posiadanie przedmiotów nabytych podczas aukcji. Trudno bowiem sobie wyobrazić, że w miejscu licytacji znajdowały się wszystkie skonfiskowane rzeczy, będące jej przedmiotem. Co więcej, jest bardzo prawdopodobne, że sam dłużnik nie byłby skory do przekazania rzeczy

<sup>41</sup> R. Leonhard, s.v. *bonorum sectio*, RE 1987, t. 3(1), szp. 712 i nast.; F. Klingmüller, s.v. *sectio*, RE Suppl. 1921, t. 2, szp. 982; V. Colacino, s.v. *bonorum sectio*, NNDI, t. 2, Torino 1958, s. 514.

<sup>42</sup> M. del Pilar Pérez Álvarez, *Las ventas por subasta en la esfera del derecho público*, „Revista General de Derecho Romano” 2010, t. 14, s. 5; P. Buongiorno, ‘Sectio’, ‘sectores’, ‘interdictum sectorium’: origini e disciplina in epoca repubblicana, [w:] L. Garofalo (red.), *I beni di interesse pubblico nell’esperienza giuridica romana*, t. 2, Napoli 2016, s. 641.

<sup>43</sup> Zob. R. Leonhard, op. cit., szp. 712; S. Tondo, *Profilo di storia costituzionale romana*, t. 1, Milano 1981, s. 286 i nast. Por. M. del Pilar Pérez Álvarez, op. cit., 12–13.

<sup>44</sup> Kandydat do funkcji *praeco* powinien być skromny (uniżony), bez pokaźnego majątku – zob. Hor., *Ep.* 1, 7, 55–59. Zob. także N.K. Rauh, op. cit., 451; P. Niczyporuk, op. cit., s. 123; J.-M. David, op. cit., s. 53.

<sup>45</sup> M. García Morcillo, *Las ventas por subasta...*, s. 48–49; M. del Pilar Pérez Álvarez, op. cit., s. 10; P. Buongiorno, op. cit., s. 647.

<sup>46</sup> Zob. Cic., ad Fam., 2, 17, 4: „De praeda mea praeter quaestores urbanos, id est populum Romanum, terruncium nec attigit nec tactus est quisquam (...)”.

<sup>47</sup> Zob. także Cic., *Phil.* 2, 65; Cic., *Pro Rosc. Am.*, 103; Tac., *Hist.* 1, 20, 2. Etymologia terminu i przegląd literatury znajdują się u P. Buongiorno, op. cit., s. 641–644. Zob. także M. Plezia, s.v. *sector*, op. cit., t. 5, s. 80; J. Sondel, s.v. *sector* II, op. cit., s. 868.

<sup>48</sup> W literaturze przedmiotu można spotkać twierdzenie, że w roli *sectores* z dużą częstotliwością występowały bankierzy – zob. M. del Pilar Pérez Álvarez, op. cit., s. 10.

<sup>49</sup> Publicznoprawny charakter *bonorum sectio* udowodnił P. Buongiorno, op. cit., s. 646.

<sup>50</sup> *Addictio quaestoris* przedstawili M. del Pilar Pérez Álvarez, op. cit., s. 13–15 oraz P. Buongiorno, op. cit., s. 652–660.

zwycięzcy aukcji publicznej. W celu uniknięcia takich niespodzianek *sector*<sup>51</sup> korzystał z pretorskiej ochrony pozaprosesowej, realizowanej za pomocą *interdictum sectorium*<sup>52</sup>, zaliczanym do kategorii *interdicta adipiscendae possessionis*<sup>53</sup>. Ostatnim akordem, jaki wybrzmiewał w związku z trwającą *bonorum sectio*, była dystrybucja skonfiskowanego majątku przez *sectoris*.

W świetle tej krótkiej charakterystyki *bonorum sectio* na pierwszy plan wysuwa się daleko idąca kolaboracja między *quaestore urbano* a *sectore*<sup>54</sup>. Nie jest to zaskoczenie, bo obie strony były zainteresowane jak najszybszym wprowadzeniem do obrotu prawnego skonfiskowanego majątku, co przynosiło wymierne korzyści, a był to bez wątpienia podstawowy cel, do którego dążono.

Kolejnym przykładem zaangażowania *quaestores urbani* w aukcyjne zbywanie majątku jest postępowanie wobec skazanego na grzywnę, który nie był w stanie jej uiścić<sup>55</sup>. Zachowane źródła prawnicze pozwalają przybliżyć tę problematykę. Na początku trzeba przyjrzeć się przepisom w *lex Latina Tabulae Bantinae* datowanej na lata 133–100 p.n.e.<sup>56</sup>:

<sup>51</sup> Status prawny *sectoris* nie jest do końca jednoznaczny, stąd budzi kontrowersje wśród badaczy. Ich źródłem jest interpretacja komentarza do mów Cicerona przypisywana Pseud-Askoniusowi – Ps. Asc., in *Cic. II Verr.*, 1.52: (239 Stangl): „Sectorem autem dicit aestimatorem redemptorem bonorum damnati atque proscripti, qui spem sectans lucri sui, id est secutus spem aesti mationis suae, bona omnia reauctione vendit et semel infert pecuniam vel aerario vel sociis”. Ps. Asc. in *Cic. II Verr.*, 1.61 (236 Stangl): „Sectores autem dicti sunt qui, spem lucri sui secuti, bona condemna- torum semel auctionabantur proque his pecuniam »populo« pensita bant, singulis auctione postera pro compendio suo singula quaeque [pecuniam populo] vendituri”. Na podstawie cytowanych źródeł trudno jest jednoznacznie rozstrzygnąć, kim stawał się *sector* w świetle prawa rzymskiego – czy był traktowany jako sukcesor uniwersalny (tę koncepcję popiera M. del Pilar Pérez Álvarez, op. cit., 15–19), czy też odmawiano mu tego statusu – zob. P. Buongiorno, op. cit., s. 652 i nast. W cytowanym źródle nie ma przekonywujących argumentów za tym, *sector* był zobowiązany do *bona omnia reauctione vendere*. Z drugiej strony nie sposób przyjąć, że nabywca skonfiskowanego majątku nie byłby zainteresowany odsprzedażą z zyskiem, a to z kolei zdaje się potwierdzać hipotezę, iż niezbędne było dysponowanie odpowiednim kapitałem, który bez wątpienia mieli bankierzy (*argentarii*) zawiązujący nierzadko w tym celu spółkę (*societas*) – por. P. Buongiorno, op. cit., s. 651. Zwolennicy tezy o *successio in universum ius* upatrują w D. 5, 3, 54 pr. czy też D. 17, 2, 65, 12 argumentów potwierdzających trafność swych sądów (zob. M. del Pilar Pérez Álvarez, op. cit., s. 17–18). Nie można też pominąć analogii między *venditio bonorum* a *sectio bonorum*, przy czym ta druga instytucja posłużyła pretorom do wzmocnienia statusu prawnego *bonorum emptor* i tym samym przyspieszenia efektywnej egzekucji majątkowej w procesie formułkowym. Jedno nie podlega dyskusji – zachowane źródła są na tyle skąpe, że niemożliwe jest rozstrzygnięcie tego sporu naukowego.

<sup>52</sup> G. 4, 146: „Item ei, qui publica bona emerit, eiusdem condicionis interdictum proponitur, quod appellatur sectorium, quod sectores vocantur, qui publice bona mercantur”. Korzystanie z tego interdyktu przez *sectoris* przedstawił P. Buongiorno, op. cit., s. 663–671.

<sup>53</sup> Por. G. 4, 144–147.

<sup>54</sup> Cic. in *Verr.*, 2.1.52: „Quid tum hos de te iudicatuos arbitratus es, cum viderent te iam non contra accusatorem tuum, sed contra quaestorem sectoremque pugnare”. Zob. F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 92.

<sup>55</sup> Por. F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 92.

<sup>56</sup> Zob. G. Rotondi, *Leges publicae populi Romani. Elenco cronologico con una introduzione sull'attività legislativa dei comizi romani*, Milano 1912 [Nachdruck Hildesheim 1966], s. 319. Badacze nie są zgodni, czy zachowane fragmenty dotyczą tej ustawy, czy też innych *leges* z okresu

**Lex Latina, l. 10:** sei condemnatus/[erit, pr(aetor) quanti erit praedes praediaqu] e ad q(uaestorem) urb(anum) det aut bona eius poplice possideantur factio.

W przypadku zapadnięcia wyroku skazującego, którego treść stanowiłoby zobowiązanie do zapłaty, niezbędne było ustanowienie ręczycieli (*praedes*)<sup>57</sup>, dających rękojmię zapłaty zasądzonej grzywny. Brak ręczycieli mógł skutkować publiczną licytacją majątku skazanego<sup>58</sup>. Trudno jest wykazać, która z alternatywnych ścieżek postępowania była powszechnie używana, wobec nieuchwytej nawet w źródłach nieprawniczych praktyki prawa. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że wariant z ustanawianiem ręczycieli (*praedes*) był dominujący i chronił jednocześnie skazanego przez konfiskatą i licytacją całego majątku.

*Lex Latina Tabulae Bantinae* przetrwała w dość fragmentarycznym zakresie, stąd też rola *questoris urbani* w procesie publicznej aukcji jest wyjątkowo enigmatyczna. Trochę światła na cień wątpliwości w tej materii rzucają inne normy z republikańskiego ustawodawstwa. Pierwszoplanowe miejsce przypada tu *lex Acilia repetundarum*<sup>59</sup> datowanej na lata 123–122 p.n.e.<sup>60</sup>:

**Lex Acilia, l. 57:** [e]um, qui ex h(ace) l(ege) condemnatus erit, q(uaestorei) praedes facito det de consili maioris partis sententia, quanti eis censuer[nt. sei ita p]raedes datei non erunt, bona eius facito puplice possideantur conq[uaerantur --- quaestorei].

Już pobieżna lektura tego fragmentu pozwala dostrzec zdumiewającą analogię w stosunku do normy *lex Latina Tabulae Bantinae*. W obu źródłach jest mowa o skazaniu (w przypadku *lex Acilia* chodzi o *crimen repetundarum*)<sup>61</sup>

---

republiki – por. A.W. Lintott, *The „Quaestiones de Sicariis et Veneficis” and the Latin „Lex Bantina”*, „Hermes” 1978, t. 106, z. 1, s. 135–138; F.H. Hinrichs, *Die Lateinische Tafel von Bantia und die „lex de piratis”*, „Hermes” 1970, t. 98, z. 4, s. 471 i nast.; S. Tafaro, *Considerazioni sulla „Tabula Bantina” (Osca)*, „Diritto@Storia” 2008, t. 8, <http://www.dirittoestoria.it/8/Tradizione-Romana/Tafaro-Tabula-bantina.htm> (data dostępu: 27.03.2025). Krytyczną rekonstrukcję ustawy przedstawił H.B. Mattingly, *The Two Republican laws of the Tabula Bantina*, „The Journal of Roman Studies” 1969, t. 59, nr 1–2, s. 129 i nast., uzupełnioną następnie przez J.S. Richardsona, *Lex latnia Tabulae Bantinae*, [w:] *Roman Statutes*, t. 1, London 1996, s. 193 i nast.

<sup>57</sup> Rolę i zadania *praedes* przedstawiała obszernie M. Fuenteseca Degeneffe, *La función procesal de los „praedes litis” et „vindiciarum”*, „Revue internationale des droits de l’antiquité” 2006, t. 53, s. 237 i nast.

<sup>58</sup> Por. F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 92.

<sup>59</sup> Krytyczną analizę tej ustawy przedstawili A.W. Lintott, H.B. Mattingly, M.H. Crawford, *Lex repetundarum*, [w:] *Roman Statutes*, t. I, s. 65 i nast., zaś odnośnie do cytowanego fragmentu *lex Acilia* – s. 107.

<sup>60</sup> Datowanie ustawy budzi kontrowersje wśród badaczy – zob. P. Kołodko, *Ustawodawstwo rzymskie w sprawach karnych. Od ustawy XII tablic do dyktatury Sulli*, Białystok 2012, s. 166.

<sup>61</sup> Najbardziej gruntowna monografia traktująca o *crimen repetundarum* w okresie republiki wyszła spod pióra C. Venturini, *Studi sul „crimen repetundarum” nell’età repubblicana*, Milano 1979, passim, zaś ponad trzy dekady potem losy *crimen repetundarum* w ustawodawstwie późnego cesarstwa przedstawił A. Trisciuglio, *Studi sul crimen ambitus in età imperiale*, Milano 2017, passim. Z polskich autorów tę materię zgłębiał K. Amielańczyk, *Crimina legitima w rzymskim prawie publicznym*, Lublin 2013, s. 249–264 oraz P. Kołodko, *Ustawodawstwo rzymskie...*, s. 104–167.

i konieczności ustanowienia *praedes* pod rygorem licytacji majątku dokonywanej przez *quaestoris*. Nie wydaje się, aby sam urzędnik organizował przebieg tego procesu, a zatem wspomniany personel pomocniczy w osobie herolda (*praeeco*) z całą pewnością zostałby zaangażowany.

Zachowane przepisy dość szczegółowo<sup>62</sup> określają powinności kwestury, poczynając od otrzymania gwarancji w osobach ręczycieli (*praedes*), poprzez otrzymanie sumy pieniężnej od skazanego, aż po zdeponowanie jej w *aerarium* w opieczętowanych beczkach kwotą oraz nazwiskiem pretora i następnie dystrybucji wśród oskarżyciela i innych podmiotów, które poniosły szkodę w wyniku *crimen repetundarum*. Trudno jest bezspornie wykazać, czy podobne przepisy znajdowały się w *lex Latina Tabulae Bantinae* i zostały tylko powielone w kolejnej ustawie, czy też są oryginalnym osiągnięciem legislacji *de reptundis*. Z całą pewnością kwestor jawi się tu jako magistratura, czuwająca nad najtrudniejszym etapem procesu o zdzierstwa (wymuszenia), bowiem sam skazujący wyrok otwierał dopiero drogę do ubiegania się *in duplum* odszkodowania od winnego *crimen repetundarum*<sup>63</sup>.

Druga ścieżka postępowania, w przypadku braku ustanowionych *praedes*, nie została opisana w *lex Acilia*. Trudno jest wytłumaczyć milczenie regulacji prawnej w tej materii lukami tekstu, bo *per fortuna* zachował się niemal kompletny. Czyżby zatem republikański ustawodawca liczył na wspaniałomyślność i dobrą wolę skazanego? Bliższe prawdzie jest chyba przyjęcie, że ten drugi rodzaj postępowania był na tyle ugruntowany w praktyce, iż zbędne było poświęcanie mu stosownych przepisów w ustawie. Wniosek ten wypływa na podstawie relacji Liwiusza<sup>64</sup>, gdzie annalista zanotował następujące informacje:

**Liv., 38, 60,8:** In bona deinde L. Scipionis possessum publice quaestores praetor misit.

Te lapidarne zdanie, mówiące o wysłaniu kwestora przez pretora<sup>65</sup> w celu zajęcia majątku zwycięzcy Antiocha III Wielkiego pod Magnezją (190 r. p.n.e.)<sup>66</sup>, brata słynnego Scypiona Afrykańskiego, tj. konsula Lucjusza Korneliusza Scypiona, obdarzonego przydomkiem Azjatycki (*Lucius Cornelius Scipio Asiaticus*)<sup>67</sup>, niewiele mówi o przyczynach tego kroku. Stąd też uchwycenie kon-

<sup>62</sup> Por. *lex Acilia*, l. 61–69.

<sup>63</sup> Zob. P. Kołodko, *Ustawodawstwo rzymskie...*, s. 162–164.

<sup>64</sup> Liv. 38, 60, 8–10.

<sup>65</sup> Był to *praetor peregrinus* – Q. Terentius Culleo. Por. T.R.S. Broughton., *The magistrates of the Roman republic*, t. 1: 509 B.C.–100 B.C., New York 1951–1952, s. 368. Zob. F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 93.

<sup>66</sup> Szczegółowy kontekst historyczny, towarzyszący starciu Rzymu z imperium seleukidzkim przybliżył K. Kęciek, *Magnezja 190 r. p.n.e.*, Warszawa 2003, passim; szczególnie s. 267 i nast. Por. także J.D. Grainger, *The Roman war of Antiochos the Great*, Lieden 2002, s. 307–327.

<sup>67</sup> Zob. T.R.S. Broughton, op. cit., s. 356.

tekstu prawnego, w jakim annalista zanotował to zdanie, wymaga głębszego spojrzenia na dalsze passusy liwiańskiej relacji:

**Liv. 38, 55, 4:** Simul et delata et recepta nomina legatorum eius [5], A. et L. Hostiliorum Catonum, et C. Furi Aculeonis quaestoris et, ut omnia contacta societate peculatus viderentur, scribae quoque duo et accensus. L. Hostilius et scribae et accensus, priusquam de Scipione iudicium fieret, absoluti sunt, Scipio et A. Hostilius legatus et C. Furius damnati.

Proces, jaki relacjonował Liwiusz w tym fragmencie, wiązał się bezpośrednio ze sprawą Scypiona Azjatyckiego. Zarzucona tu defraudacja czy też prześluszczenie (*peculatus*)<sup>68</sup> złota i srebra, mających być gwarancją korzystnego pokoju dla Antiochia<sup>69</sup>, dotyczyła dwóch legatów (*L. Hostilius* oraz *A. Hostilius Cato*)<sup>70</sup> wzmiankowanego konsula jego kvestora (*C. Furius Aculeo*)<sup>71</sup>, a także personelu pomocniczego urzędnika kurulnego w postaci pisarzy (*scribae*) i sługi (*accensus*)<sup>72</sup>. Pewnie zdziwienie może budzić tu negatywny obraz kvestora zaangażowanego w cały proceder. Z drugiej jednak strony trudno sobie wyobrazić, aby sam konsul, bez wiedzy tej magistratury, mógł dopuścić się defraudacji. Wzajemna kooperacja dawała mniejsze szanse na wykrycie niecných planów i wydaje się, że w taki sposób można tłumaczyć obecność kvestora wśród oskarżonych.

Finał procesu przebiegał ze zmiennym szczęściem dla podsądnych, bowiem zgodnie z liwiańską relacją niewinniono personel pomocniczy (*scribae et accensus*) i jednego z legatów (*L. Hostilius*), zaś pozostali bohaterowie zostali skazani. Trzeba jednak wspomnieć, że dwaj z nich (legat *A. Hostilius Cato* oraz kvestor *C. Furius Aculeo*) uniknęli surowości, z jaką rozprawiono się z samym konsulem, dzięki ustanowieniu ręczycieli (*praedes*)<sup>73</sup>. Wydaje się, że w ich przypadku dalsza procedura przebiegałaby tak, jak przewidywały to normy *lex Acilia*, choć nie ma przekonujących dowodów na poparcie tej tezy.

Przedstawiona w wyjątkowym zarysie ta ścieżka postępowania w przypadku braku ustanowienia ręczycieli wynika ze stanu zachowanych źródeł.

<sup>68</sup> Monograficzne ujęcie *crimen peculatus* przedstawił F. Gnoli, *Ricerche sul crimen peculatus*, Milano 1979, passim. Wśród polskich romanistów przestępstwem tym zajmował się K. Amielińczyk, *Peculatus – several remarks on the classification of the offence of embezzlement of public funds in Roman law*, „Studia Ceranea” 2012, t. 2, s. 11 i nast.; idem, *Przestępstwo sprzeniewierzenia pieniędzy publicznych przez urzędników gmin rzymskich w świetle przekazów jursprudencej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, nr 34, s. 17 i nast.

<sup>69</sup> Zob. Liv. 38, 54, 6–13.

<sup>70</sup> T.R.S. Broughton, op. cit., s. 359.

<sup>71</sup> Ibidem, s. 356; F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 261.

<sup>72</sup> Ogólne wiadomości o *accensi* przybliżył W. Kubitschek, s.v. *accensi* 2, RE 1903, t. 1(1), szp. 135, zaś rolę *scribae* – E. Kornemann, s.v. *scriba*, RE 1923, t. 2(A.1), szp. 848 i nast. *Scribae* jak i *accensi* asystujących cenzorom przedstawiała A. Tarwacka, *Prawne aspekty...*, s. 104–108.

<sup>73</sup> Liv. 38, 58, 1: „Iudiciis a Q. Terentio praetore perfectis, Hostilius et Furius damnati praedes eodem die quaestoribus urbanis dederunt”. Por. T.R.S. Broughton, op. cit., s. 356, 368; F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 93.

Bez wątpienia jej ślady są zachowane, ale nie sposób oddać złożoności problemów, jakich nie da się prawdopodobnie ustalić.

### Kwestorzy zbywający *ager quaestorius*

Jeszcze więcej trudności sprawia zmierzenie się z ostatnią aktywnością kwestury związaną z udziałem w publicznych licytacjach. Dotyczy ona zbywania przez *quaestores urbani* gruntów publicznych (*ager publicus*), zwanych *ager quaestorius*<sup>74</sup>.

**Sic. Flacc., *De cond. Agr.*, 100:** Ut uero Romani omnium gentium potiti sunt, agros ex hoste captos in uictorem populum partiti sunt. alios uero agros uendiderunt, ut Sabinorum ager qui dicitur quaestorius.

**Hyg., *De cond. Agr.*, 78:** Quaestorii autem dicuntur agri, quos populus Romanus deuictis pulsisque hostibus possedit, mandauitque quaestoribus ut eos uenderent.

Zachowane przekazy znajdują się w *Corpus Agrimensorum Romanum*<sup>75</sup>, zawierającym prace rzymskich autorów zajmujących się szeroko pojętą tematyką związaną z pomiarem powierzchni gruntów czy pól uprawnych. Niewiele wiadomo o obu *agrimensores*<sup>76</sup> (mierniczych/geometrach) ponad to, że żyli i tworzyli na początku II w. n.e. Przekazany przez nich termin *ager quaestorius* nie pojawia się w republikańskich źródłach<sup>77</sup>, stąd też trudno jest ustalić, czy ta nomenklatura pojawiła się dopiero w okresie cesarstwa.

Pierwszy z cytowanych fragmentów jednoznacznie potwierdza związek między podbojami dokonywanymi przez Rzymian a sprzedażą zdobytego gruntu przez kwestorów (na przykładzie *ager Sabinus*). Być może terminologia ta była zarezerwowana dla gruntów położonych w Italii<sup>78</sup>, co potwierdzałyby informacje przekazane przez Flakkusa (*Siculus Flaccus*), jednak trudno jest bezspornie rozstrzygnąć tę kwestię. Z kolei passus przypisany Hyginowi (*Hy-*

<sup>74</sup> Podstawowe informacje o *ager quaestorius* zebrała S.T. Roselaar, *Public land in the Roman republic: a social and economic history of 'ager publicus' in Italy, 396–89 BC*, Oxford 2010, s. 121–127.

<sup>75</sup> *Corpus Agrimensorum Romanum*, t. 1, fasc. 1, ed. C. Thulin, Lipsiae 1913.

<sup>76</sup> Prawne aspekty odpowiedzialności *agrimensores* na gruncie prawa prywatnego przedstawił B. Sitek, *Odpowiedzialność 'agrimensores'a odpowiedzialność geodetów*, „Zeszyty Prawnicze” 2014, t. 14(2), s. 123 i nast.

<sup>77</sup> F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 94. O. Sacchi, *L'ager privatus della lex del 111 a.C. come proprietà fondiaria nella prospettiva giuridica del suo tempo*, „Teoria e Storia del Diritto Privato” 2023, t. 16, s. 7, 25–26, [https://www.teoriaestoriadeldirittoprivato.com/wp\\_content/uploads/2023/01/2023\\_Contributi\\_Sacchi.pdf](https://www.teoriaestoriadeldirittoprivato.com/wp_content/uploads/2023/01/2023_Contributi_Sacchi.pdf) (data dostępu: 21.12.2024) wykazał, że w *lex agraria* z 111 r. p.n.e. można odnaleźć fragmenty poświęcone zaangażowaniu kwestury w zbywanie gruntów publicznych, lecz zachowana regulacja prawa w żadnym miejscu nie posługuje się frazą *ager quaestorius*.

<sup>78</sup> Tak uważa S.T. Roselaar, op. cit., s. 144.

*ginus Gromaticus*) nie tylko potwierdza militarny kontekst *ager questorius*, ale przede wszystkim nie budzi obiekcji w przedmiocie uprawnienia kwestury do dysponowania tymi gruntami, prawdopodobnie w trybie publicznej licytacji. Zakładając hipotezę, która sprowadza się do przyjęcia, że w okresie republikańskim *quaestores urbani* mogli zbywać grunty pokonanych wrogów Rzymu (zwane wtedy *ager quaesotrius*), zupełnie inaczej interpretuje się informacje annalisty dotyczące wydarzeń z 205 r. p.n.e., gdy podczas wojny z Kartaginą brak pieniędzy na dalszą kampanię zmusił Rzym do sprzedaży gruntu, angażując w ten proceder *quaesotres urbani*<sup>79</sup>. Nie sposób jednak wykazać, jak często odwoływano się do tego trybu zbywania *ager publicus* i czy korzystano *per analogiam* z zasad prowadzonej licytacji, znanej chociażby w przypadku aukcyjnej sprzedaży skonfiskowanych majątków. Naturalnym jest przyjęcie, że działo się to w przypadku ekstraordynaryjnych wydarzeń, gdy niezbędne było sprawne zasilenie *aerarium*, lecz mimo pokusy traktowania tego wniosku jako właściwego trzeba zachować daleko idący sceptycyzm w tej kwestii. Jedno jest pewne – przekaz Liwiusza daje solidne podstawy do twierdzenia, że *quaestores urbani* mogli w drodze publicznej aukcji zbywać *ager publicus*<sup>80</sup>.

## Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pozwala wysnuć wniosek o dostrzegalnym w zachowanych źródłach zaangażowaniu kwestury w publiczne licytacje. Warto podkreślić, że dwie z przedstawionych ścieżek postępowania były blisko skorelowane z aspektami militarnymi i *de facto* dotyczyły odmiennych kategorii rzeczy. W przypadku kwestorów asystujących konsulom podczas kampanii militarnych podstawowym ich zadaniem była sprzedaż łupów wojennych w postaci najczęściej jeńców w ramach *venditio sub hasta*. Pozyskane w ten sposób *manubiae* trafiały do *aerarium*. Dysponowanie nieruchomościami przez *quaestores urbani* dostrzegalne było w przypadku alienacji *ager quaesotrius*, który jawi się jako niezwykle zagadkowa kategoria w związku ze skąpo zachowanym materiałem źródłowym. Tym samym trudno jest ustalić, czy licytacje *ager quaesotrius* była realizowana *ad hoc*, czy też milczenie źródeł nie pozwala na subtelniejsze obserwacje.

Największa aktywność kwestorów, poświadczona źródłowo, dotyczy licytowania skonfiskowanych majątków obywateli będących dłużnikami *aerarium* bądź też tych, którzy zostali skazani na zapłatę grzywny i nie byli w stanie jej uiścić. Współpraca między *sectore* a *quaesotres urbano* była wypadkową

<sup>79</sup> Liv. 28, 46, 4: „Et quia pecunia ad bellum deerat, agri Campani regionem a Fossa Graeca ad mare versam vendere quaestores [5] iussi, indicio quoque permissio qui ager civis Campani fuisset, uti is publicus populi Romani esset”.

<sup>80</sup> F. Pina Polo, A. Díaz Fernández, op. cit., s. 94.

interesów obu podmiotów w zakresie zysku, jaki mieli wzajemnie odnieść, przy czym *quaestor urbanus* kierował się dobrem *populus Romanus*, zasilając *aerarium*. Jedyne, czego nie sposób uchwycić, to praktyka prawna, związana z dokładnym przebiegiem licytacji. Jej ślady znajdują się w *lex Latina Tabulae Bantinae* czy *lex Acilia*, lecz mimo to rekonstrukcja całego przebiegu akcyjnej sprzedaży nie jest do końca klarowna.

Udział kwestury w publicznych aukcjach był najbardziej dostrzegalny w okresie republiki. Ich rola uległa deprecjacji w cesarstwie na rzecz *praefecti aerarii*, co wiązało się z nowym pomysłem zarządzania *Imperium Romanum*. Nie dziwi zatem milczenie źródeł odnoszących się do *quaesotres urbani* w tym okresie.

Mimo szeregu wątpliwości, jakie wiążą się z przedmiotową problematyką, należy stwierdzić, że aukcyjna sprzedaż z udziałem kwestorów nie odbywała się doraźnie, a wpisywała się w szerszą koncepcję pozyskiwania funduszy do *aerarium populi Romani*.

## Wykaz literatury

- Amielańczyk K., *Crimina legitima w rzymskim prawie publicznym*, Wyd. UMCS, Lublin 2013.
- Amielańczyk K., *Peculatus – several remarks on the classification of the offence of embezzlement of public funds in Roman law*, „Studia Ceranea” 2012, t. 2.
- Amielańczyk K., *Przestępstwo sprzeniewierzenia pieniędzy publicznych przez urzędników gmin rzymskich w świetle przekazów jursysprudencji*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, nr 34.
- Astarita M.L., *La cultura nelle ‘Noctes Atticae’*, Centro di studi sull’andco cristianesimo, Uni versit à di Catania, Catania 1993.
- Atorino A., Balestra G., D’Alessio R. (red.), *Aulo Gellio tra diritto e antiquaria*, Gelliana, Lecce 2023.
- Beall S.M., *Homo Fandi Dulcissimus: the role of Favorinus in the ‘Attic Nights’ of Aulus Gellius*, „The American Journal of Philology” 2001, t. 122.
- Bona F., *Sul concetto di ‘manubiae’ e sulla responsabilita del magistrato in ordine alla preda*, „Studia et Documenta Historiae et Iuris” 1960, t. 24.
- Bona P., *Preda di guerra e occupazione privata di ‘res hostium’*, „Studia et Documenta Historiae et Iuris” 1959, t. 25.
- Broughton T.R.S., *The magistrates of the Roman republic*, t. 1: 509 B.C.–100 B.C., American Psychological Association, New York 1951–1952.
- Buongiorno P., *‘Sectio’, ‘sectores’, ‘interdictum sectorium’: origini e disciplina in epoca repubblicana*, [w:] L. Garofalo (red.), *I beni di interesse pubblico nell’esperienza giuridica romana*, t. 2, Jovene, Napoli 2016.
- Colacino V., s.v. *bonorum sectio*, NNDI, t. II, Torino 1958.
- David J.-M., *Au service de l’honneur Les appariteurs de magistrats romains*, Les Belles Lettres, Paris 2019.
- del Pilar Pérez Álvarez M., *Las ventas por subasta en la esfera del derecho público*, „Revista General de Derecho Romano” 2010, t. 14.

- Donadio N., *Le 'auctiones' private all'epoca di Plauto. Consuetudini, regole, pratiche delle vendite all'asta nel mondo romano e loro tracce nella 'palliata' Latina*, [w:] di E. Cantarella e L. Gagliardo (red.), *Diritto e teatro in Grecia e a Roma*, LED Edizioni Universitarie, Milano 2007.
- Ehrhardt A., s.v. *sub corona vendere*, RE Suppl. 1940, t. 7.
- Fuenteseca Degeneffe M., *La función procesal de los „praedes litis” et „vindiciarum”*, „Revue internationale des droits de l'antiquité” 2006, t. 53.
- García Morcillo M., *Hasta infinita? Financial strategies in the triumviral period*, [w:] F. Pina Polo (red.), *The triumviral period: civil war, political crisis and socio-economic transformations*, Prensas de la Universidad de Zaragoza, Sevilla–Zaragoza 2020.
- García Morcillo M., *Las ventas por subasta en el mundo romano: la esfera privada*, Universidad de Barcelona, Barcelona 2005.
- García Morcillo M., *Staging power and authority at Roman auctions*, „Ancient Society” 2008, t. 38.
- Gnoli F., *Ricerche sul crimen peculatus*, pubblicazione dell'Istituto di diritto romano, Università degli Studi di Milano, Milano 1979.
- Górnicka M., *Wersja systemowa metody historyczno-prawnej na przykładzie prawa wodowego w polskiej procedurze karnej*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2015, t. 4, z. 2.
- Hinrichs F.H., *Die Lateinische Tafel von Bantia und die „lex de piratis”*, „Hermes” 1970, t. 98, z. 4.
- Holford-Strevens L., *Aulus Gellius. An Antonine scholar and his achievement*, Oxford University Press, Oxford 2005.
- Holford-Strevens L., Vari A. (red.), *The worlds of Aulus Gellius*, Oxford University Press, Oxford 2004.
- Howley A.J., *Aulus Gellius and Roman reading culture*, Cambridge University Press, Cambridge 2018.
- Hunter V., *Policing public debtors in classical Athens*, „Phoenix” 2000, t. 54, nr 1–2.
- Jarych A.J., *Grabież i wykorzystanie łupów wojennych w republikańskim Rzymie*, INFORTeditions, Zabrze 2021.
- Jarych A.J., *Manubiae, praedae i spolia – określenia rzymskiej zdobyczy wojenne*, „Studia Europea Gnesnensia” 2016, t. 14.
- Kęciek M., *Magnezja 190 r. p.n.e.*, Bellona, Warszawa 2003.
- Keulen H.W., *Gellius the satirist: Roman cultural authority in 'Attic Nights'*, BRILL, Leiden–Boston 2009.
- Klingmüller F., s.v. *sectio*, RE Suppl. 1921, t. 3, szp. 982.
- Kołodko P., *Quaestor populi romani ad praetorem in ius vocari posset? Uwag kilka na tle fragmentu Gell. 13,13*, „Zeszyty Prawnicze” 2021, t. 21(2).
- Kołodko P., *Ustawodawstwo rzymskie w sprawach karnych. Od ustawy XII tablic do dyktatury Sulli*, Temida 2, Białystok 2012.
- Kornemann E., s.v. *scriba*, RE 1923, t. 2(A.1), szp. 848–857.
- Kubitschek W., s.v. *accensi* 2, RE 1903, t. 1(1), szp. 135–137.
- Kunkel W., Wittmann R., *Staatsordnung und Staatspraxis der römischen Republik*, t. 2: *Die Magistratur*, C.H. Beck, München 1995.
- Langdon M.K., *Public auctions in ancient Athens*, [w:] R. Osborne, S. Hornblower (red.), *Ritual – finance – politics. Athenian democratic accounts presented to David Lewis*, Oxford University Press, Oxford 1994.
- Leonhard R., s.v. *bonorum sectio*, RE 1897, t. 3(1), szp. 712–713.

- Lintott A.W., *The „Quaestiones de Sicariis et Veneficis” and the Latin „Lex Bantina”, „Hermes”* 1978, t. 106, z. 1.
- Lintott A.W., Mattingly H.B., Crawford M.H., *Lex repetundarum*, [w:] *Roman statutes*, t. 2, Institute of Classical Studies, London 1996.
- Litewski W., *Rzymski proces cywilny*, „Zeszyty Naukowe UJ” 1988, z. 123.
- Łuć I., Słapek D. (red.), *Lucius Cornelius Sulla: history and tradition*, Wyd. UMCS, Lublin 2013.
- Mattingly H.B., *The Two Republican laws of the Tabula Bembina*, „The Journal of Roman Studies” 1969, t. 59, nr 1–2.
- Millar F., *The Aerarium and its officials under the empire*, „Journal of Roman Studies” 1964, t. 54, nr 1–2.
- Niczyporuk P., *Aukcyjna sprzedaż majątków z udziałem bankierów w starożytnym Rzymie*, [w:] J. Bieluk, A. Doliwa, A. Malarewicz-Jakubów, T. Mróz (red.), *Z zagadnień prawa rolnego, cywilnego i samorządu terytorialnego. Księga jubileuszowa profesora Stanisława Prutisa*, Temida 2, Białystok 2012.
- Niczyporuk P., *Bankierzy i operacje bankierskie w starożytnym Rzymie*, Temida 2, Białystok 2013.
- Niczyporuk P., Talecka A., *Aukcyjna sprzedaż majątków jako jedna z form działalności bankierskiej w starożytnym Rzymie*, [w:] *Pieniądz – kapitał – praca. Wspólne dziedzictwo Europy. Białoruś – Litwa – Łotwa – Polska – Słowacja – Ukraina. Materiały z VIII Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej*, PTN, Warszawa 2008.
- Petrucci A., *L’impresa bancaria: attività, modelli ‘organizzativi funzionamento e cesazione*, [w:] P. Cerami, A. Di Porto, A. Petrucci, *Diritto commerciale romano. Profilo storico*, Giappichelli, Torino 2010.
- Petrucci A., *Per una storia della protezione dei contraenti con gli imprenditori*, t. 1, Giappichelli, Torino 2007.
- Petrucci A., *Profili giuridici delle attività e dell’organizzazione delle banche romane*, Giappichelli, Torino 2002.
- Phillips D.D., *The law of ancient Athens*, University of Michigan Press, Ann Arbor 2013.
- Piacentini S., *Praecones fuori dall’Urbe: prospettive sociali ed economiche*, „Gerión. Revista de Historia Antigua” 2024, t. 42, z. 1.
- Pieczonka J., *Ustawy okresu republikańskiego w komediach Plauta*, „Acta Universitatis Wratislaviensis, Classica Wratislaviensis” 2007, t. 27, nr 2972.
- Pina Polo F., Díaz Fernández A., *The quaestorship in the Roman republic*, De Gruyter, Berlin 2019.
- Plezia M. (red.), *Słownik łacińsko-polski*, t. 1–4, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 1997–1999.
- Rauh K.N., *Auctioneers and the Roman economy*, „Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte” 1989, t. 38, z. 4.
- Richardson J.S., *Lex latnia Tabulae Bantiane*, [w:] *Roman statutes*, t. 1, Institute of Classical Studies, London 1996.
- Rominkiewicz J., *13 nowela Justyniana o pretorach ludu*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2023, t. 134.
- Roselaar S.T., *Public land in the Roman republic: a social and economic history of ‘ager publicus’ in Italy, 396–89 BC*, Oxford University Press, Oxford 2010.
- Rotelli G., *Ricerca di un criterio metodologico per l’utilizzazione di Plauto*, „Bullettino dell’Istituto di Diritto Romano” 1972, t. 75.
- Rotondi G., *Leges publicae populi Romani. Elenco cronologico con una introduzione sull’attività legislativa dei comizi romani*, G. Olms Hildesheim, Milano 1912 [Nachdruck Hildesheim 1966].

- Sacchi O., *L'ager privatus della lex del 111 a.C. come proprietà fondiaria nella prospettiva giuridica del suo tempo*, „Teoria e Storia del Diritto Privato”, 2023, t. 16, [https://www.teoriaestoriadeldirittoprivato.com/wpcontent/uploads/2023/01/2023\\_Contributi\\_Sacchi.pdf](https://www.teoriaestoriadeldirittoprivato.com/wpcontent/uploads/2023/01/2023_Contributi_Sacchi.pdf).
- Santangelo F., *Sulla, the elites and the empire. A study of Roman policies in Italy and the Greek east*, BRILL, Leiden–Boston 2007.
- Schneider K., s.v. *praeco*, RE 1953, t. 22(1), szp. 1193–1199.
- Sitek B., *Odpowiedzialność 'agrimensores' a odpowiedzialność geodetów*, „Zeszyty Prawnicze” 2014, t. 14(2).
- Sondel J., *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Universitas, Kraków 2009.
- Sutherland H.V.C., ‘*Aerarium*’ and ‘*fiscus*’ during the early empire, „The American Journal of Philology” 1945, t. 66, nr 2.
- Tafaro S., *Considerazioni sulla 'Tabula Bantina' (Osca)*, „Diritto@Storia” 2008, t. 8, <http://www.dirittoestoria.it/8/Tradizione-Romana/Tafaro-Tabula-bantina.htm>.
- Tarwacka A., „*Ei foras, mulier*”, czyli rozwód w komediach Plauta, „Zeszyty Prawnicze” 2004, nr 4(1).
- Tarwacka A., *Manumissio inter amicos w świetle komedii Plauta*, „Acta Universitatis Lodziensis Folia Iuridica” 2023, t.102.
- Tarwacka A., *Prawne aspekty urzędu cenzora w starożytnym Rzymie*, Wyd. UKSW, Warszawa 2012.
- Tarwacka A., Zabłocki J., *Publiczne prawo rzymskie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Taubenschlag R., *The Herald in the law of the papyri*, [w:] *Opera minora*, t. 2, PWN, Warszawa 1959.
- Thein A., *Rewards to slaves in the Proscriptions of 82 B.C.*, „Tyche. Beiträge zur Alten Geschichte, Papyrologie und Epigraphik” 2013, t. 28.
- Tondo S., *Profilo di storia costituzionale romana* t. 1, Giuffrè, Milano 1981.
- Trisciuglio A., *Studi sul crimen ambitus in età imperiale*, Ledizioni, Milano 2017.
- van N. Viljoen G., *The plot of the „Captivi” of Plautus*, „Acta Classica” 1963, t. 6.
- Venturini C., *Plauto come fonte giuridica. Osservazioni e problem*, [w:] L. Agostiniani, P. Desideri (red.), *Plauto testimone della società del suo tempo*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2002.
- Venturini C., *Studi sul „crimen repetundarum” nell'età repubblicana*, Giuffrè, Milano 1979.
- Welwei K.-W., *Sub corona vendere. Quellenkritische Studien zu Kriegsgefangenschaft und Sklaverei in Rom bis zum Ende des Hannibalkrieges*, Steiner, Stuttgart 2000.
- Zabłocki J., *Kontrakt depozytu a rozwój bankowości w starożytnym Rzymie. Uwagi na marginesie komedii Plauta*, [w:] A. Tarwacka (red.), *Iura et negotia. Księga jubileuszowa z okazji 15-lecia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*, Wyd. UKSW, Warszawa 2015.
- Zabłocki J., *Prawa auguralne i pontyfikalne w „Noctes Atticae” Aulusa Gelliusa*, „Studia Prawnicze KUL” 2024, nr 3(99).
- Zabłocki J., *Prawo w sztuce Plauta, czyli o banku w komedii „Curculio”*, [w:] A. Dębiński, M. Jońca, I. Leraczyk (red.), *Ius est ars boni et aequi. Sztuka w prawie, prawo w sztuce*, Wyd. KUL, Lublin 2019.
- Zabłocki J., *Scripta Gelliana*, Wyd. UKSW, Warszawa 2020.

## Summary

### Quaestor's participation in public auctions in ancient Rome

**Keywords:** Roman law, quaestorship, public auctions, ancient Rome.

Among the many competences available to the quaestors, the least attention is paid to their auction activity. This issue appears to be extremely interesting, and it is therefore advisable to give it a closer look. The aim of this article is to show the quaestor's participation in public auctions in ancient Rome based on extant legal and non-legal sources. The analysis focuses on three areas of activity of this magistracy – the quaestor's participation in the process of disposing of the spoils of war, the quaestors' participation in the auction sale of confiscated estates and, finally, the issue of the sale of *ager quaestorius*. The research carried out has shown that the early activity of the quaestors in public auctions was closely linked to military aspects, as this magistracy, assisting the consuls, disposed of the spoils of war, most often slaves, as part of the *venditio sub hasta*. The same is true of the sale of *ager quaesotrius*, which were supposed to be properties taken from the defeated enemies of Rome, although in this case it is extremely difficult to grasp whether such a practice was purely extraordinary. It seems that the greatest activity of the *quaesotres urbani* can be discerned in the auction sale of property confiscated from the debtor of *aerarium*, or of those condemned in a trial to pay a fine, who, with no guarantee of payment, resigned to establish *praedes*. The indicated areas of activity of the quaestorship confirm the momentous involvement of this magistrate in looking after the interests of the *aerarium populi Romani*.

